

TÖRTÉNELEM

EMELT SZINTŰ PRÓBAÉRETTSÉGI VIZSGA

2013. Január 19.

II.

Időtartam: 150 perc

Név	
Tanárok neve	
Pontszám	

**STUDIUM GENERALE
TÖRTÉNELEM SEKCIÓ**

A felén már túl is vagy, most következzenek az...

Esszéfeladatok

Mielőtt nekikezdesz, figyelmesen tanulmányozd át a „játékszabályokat”:

- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához a Történelmi atlasz és a Helyesírási kézikönyvtár használható
- A feladatok megoldását tollal készítsd. Ha valamilyen megoldást vagy megoldásrészt áthúzol, akkor az nem értékelhető!
- Az egyes feladatokra az ott feltüntetett pontszámnál több nem kapható.
- Minden feladatot új A/4-es lapon kezdj!
- A megoldásokat tartalmazó lapok mellett ezt a fedlapot kell beadnod. Ügyelj arra, hogy mindegyik lapon jól olvashatóan rajta legyen a neved.

Az alábbi szabályok alapján kell esszéket választanod:

Kidolgozandó **kettő rövid és kettő hosszú** feladat, melyek közül **mindegyik más-más korszakra** vonatkozik! A megoldott feladatok között **legalább kettőnek a magyar, legalább egynek az egyetemes történelemre** kell vonatkoznia!

Tanulmányozd figyelmesen a feladatokat, majd karikázd be az alábbi táblázatban a választott feladatok sorszámát!

	Korszakok, témák		Az esszé típusa	
			Rövid (7 pont)	Hosszú (16 pont)
Egyetemes történelem	1	Spártai állam	1.	
	2	Arab terjeszkedés		2.
	3	Angol polgári forradalom	3.	
	4	Földrajzi felfedezések		4.
Magyar történelem	5	IV. Béla	5.	
	6	István valláspolitikája		6.
	7	Hunyadi Mátyás	7.	
	8	Három részre szakadt Magyarország		8.
	9	1848/49-es szabadságharc	9.	
	10	XVIII. századi demográfia		10.

Ellenőrizd választásod helyességét, mert kizárólag a helyesen kiválasztott feladatok értékelhetőek! A kettősvonallal elválasztott egységekben csak egy jelölés szerepelhet.

A „rövid” kifejtés kb. **12-14** soros, a „hosszú” pedig kb. **30-40** soros válaszokat igényel.

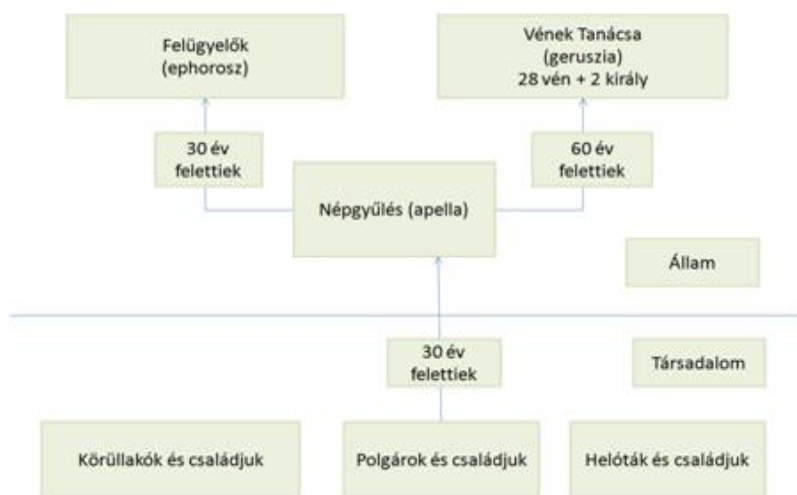
A választott esszék sorszáma:				
Pontszám (tanár tölti ki)				

**A válaszok elkészítése során fogalmazvány (piszkozat) készíthető!
Ellenőrizd választásod helyességét az alábbi táblázat kitöltésével!**

A feladatválasztás szempontjai	Igen
Négy feladatot választottál?	
Legalább két magyar történelmi feladatot választottál?	
Legalább egy egyetemes történelmi feladatot választottál?	
Két rövid és két hosszú feladatot választottál?	
Mind a négy kiválasztott feladata különböző korszakból való? (A táblázatban a korszakokat a kettősvonal választja el.)	
Egyértelműen jelölted feladatválasztásaidat?	

1. A források és a saját tudásod alapján mutasd be az ókori Spárta államszervezetének működését! Esszédben térj ki a politikai tisztségekre és intézményekre is! (7 pont)

„Mert az állam, amely addig mint valami hinta, hol a királyok (azaz a türannisz), hol pedig a tömeg (azaz a demokrácia) felé lengett ki, most azzal, hogy az öregek tanácsában ilyen támaszra talált, amely egyensúlyát is biztosította, a legszilárdabb rend állapotába jutott: a huszonnyolc vén mindig a királyokhoz csatlakozott, ha szembe kellett szállni a demokráciával, viszont a népet erősítette, amikor arról volt szó, hogy türanniszra ne kerülhessen sor.” /Plutarkhosz: Lükurgosz életrajza/

A spártai államszervezet

„A csecsemő felnevelés nem az apa belátástól függött, hanem el kellett vinni az összejövetelek helyére, ahol a legidősebb törzstagok szemügyre vették a gyermeket. Ha jó kötésűnek, erősnek találták, kiutaltak neki egy földdarabot a kilencezer közül, és elrendelték felnevelését.” /Részlet Plutarkhosz Lükurgosz élete című művéből/

2. Ismereteid, a források (és az atlasz) segítségével mutasd be a korai (VII-XIII. századi) arab világ terjeszkedését! Esszédben térj ki a hódítás irányaira és fordulópontjainak jelentőségére is! (16 pont)

„A kalifák [...] az egyesített Arábiát villámgyorsan egy teokratikus világbirodalom ugródeszkájává változtatták. [...] Kr.u. 638-ban [...] Omar kalifa fehér tevéje hátán bevonult Jeruzsálem városába. [...] A kereszténység gravitációs központja drámai gyorsasággal Nyugatra helyeződött át. [...] 732-ben, Mohamed halálának százéves évfordulóján már a Loire parti Toursban voltak, a Frank Királyság szívében [...]” /Normann Davies: Európa története/

„[...]A kötelezettség teljesítésének negyedik módja a hitetlenek és az iszlám hit ellenségei elleni fizikai harc [...]” /a Terebess Ázsia Lexikon „dzsihad” szócikéből/

„Még egyszer ugyanilyen nagyságú terület elfoglalása azt jelentette volna, hogy a szaracénok Lengyelország határainál és a skót felföldön állnak; a Rajnán semmivel nem nehezebb átkelni, mint a Níluson vagy az Eufráteszen, s az arab flotta tengeri ütközet megvívása nélkül hajózhatott volna fel a Temze torkolatáig. Most Oxfordban talán a Korán értelmezéseit tanulnák [...]”

/Edward Gibbon, 18. századi brit történész, a frankok arabok elleni szerepéről/

Tárik, arab hadvezér, a mai, gibraltári ötfontoson

„Az európai és benne a spanyol történetírás elhanyagolta azt a tényt, hogy a sok száz évig tartó reconquista harcai keresztes háborúk voltak, melyek a pápák részéről olyan támogatást kaptak, mint a palesztinai keresztes háborúk. [...] Amikor a keresztesek elfoglalták Jeruzsálemet 1099 júliusában, Spanyolországban a keresztények és a moszlimok közti küzdelem már 400 éve tartott.”

/részlet a Klio c. történettudományi szemléző folyóiratból/

3. Mutasd a források és saját ismereteid alapján az angol polgári forradalom különböző parlamentjeit és azok kialakulását, valamint a dicsőséges forradalom vívmányait és jelentőségét! (7 pont)

A hatalmi ágak szétválasztása

idő	törvényhozás	államforma
1640	rövid parlament	királyság
1642	hosszú parlament	
1644		
1645		
1648		
1649		
1651	csonka parlament	köztársaság
1653	szentek parlamentje	
1658		
1660	csonka parlament	
1689	gavallérok parlamentje	királyság
	parlament	alkotmányos királyság

„A felső- és alsóháznak Westminsterben összegyülekezett egyházi és világi tagjai, kik törvényesen, teljes számban és szabadon képviselik ezen birodalom népességének minden rendjét, 1689. február 13-án ő felségeik jelenlétében, kiket akkor még Vilmosnak és Máriának, orániai hercegnek és hercegnének hívtak, egy írásbeli nyilatkozatot adtak ki, melyet a felső- és az alsóháznak összes tagjai fogalmaztak, amint az itt következik:

1. Hogy a bitorolt hatalom, ti. a törvényeknek ideiglenesen hatályon kívül való helyezése vagy a törvények végrehajtásának megakadályozása, csupán királyi tekintély alapján, a parlament hozzájárulása nélkül törvénytelen. [...]

6. Hogy az országban béke idején, a parlament hozzájárulása nélkül állandó hadsereg felállítása és tartása törvénytelen.

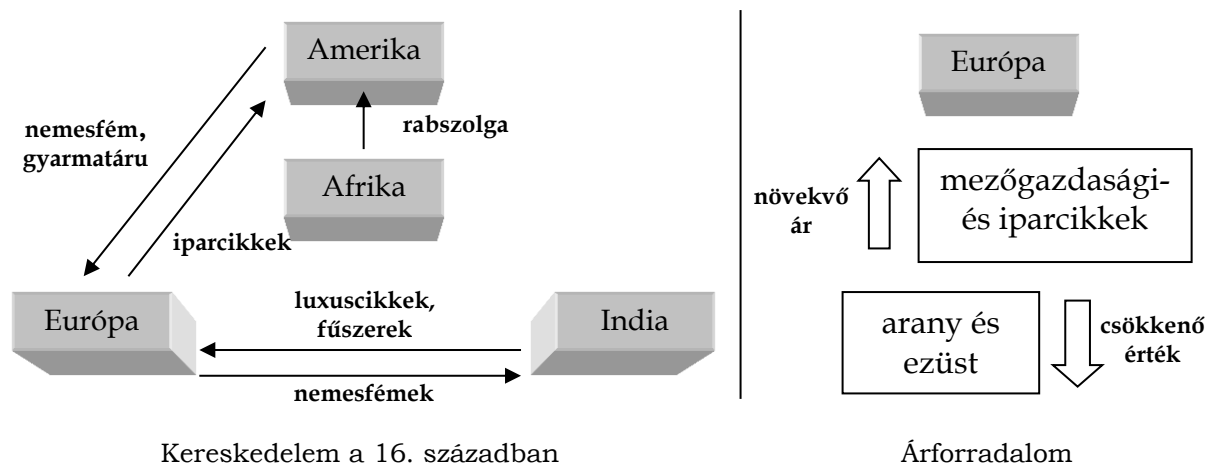
8. Hogy a parlamenti választások szabadok.

9. Hogy a szólás, vitatkozás és tárgyalás szabadságát, parlamenten kívül semminemű hatóság, semmiféle helyen kérdés tárgyává nem teheti. [...]

11. Hogy az esküdteket szabályszerűen kell meghívni és elbocsátani, és hogy esküdtek felségsértési perekben csak szabad birtokosok lehetnek”

/Az angol Jognyilatkozat, 1689/

4. A feladat a földrajzi felfedezésekre vonatkozik. A megadott források és saját ismereteid alapján ismertesd a földrajzi felfedezések gazdasági hatásait! Válaszodban térj a kereskedelmet és Európa gazdaságát érintő változásokra, valamint azok közvetlen kiváltó okaira! (16 pont)

„[1504. február] „ötödik napján Alexandriából visszatérőben Velencébe érkezett három gálya [...] Ezek üresen, áru nélkül érkeztek, pedig senki nem emlékezett arra, hogy valaha is megtörtént volna, hogy egy gálya útjáról áru nélkül térjen haza.

Az Alexandriából visszatért kereskedők azt is beszélték, hogy a szultán úr nagy erőfeszítéseket tett, hogy Indiában, Kálikutban a portugálokat és gályáikat ne fogadják be. Azt is hallották, hogy az említett karavellákat Kalikutban valóban nem fogadták be, a Lisszabonba irányított árukat pedig a mórok a hajókról és a bárkákról rabolták [...]. A mórok azt is mondták, hogy a szultán gondoskodni fog arról is, hogy a portugál karavellák Indiába többé ne mehessenek.”

/ Girolamo Priuli naplójából a levantei kereskedelem helyzetéről/

„A lengyel királyságnak és az említett Danzig [Gdansk] városának egész gazdagsága és jövedelme abból származik, hogy a hollandok minden évben egyszer vagy kétszer két-háromszáz hajóval eljönnek Danzigba, s két hét leforgása alatt felvásárolják és elszállítják az összes gabonát, amit az említett városban találnak. Az elmúlt huszonöt évben Lengyel- és Poroszország nagy földesurai mind fölfedezték, hogy összes gabonájukat leküldhetik a folyókon Danzigba, s ott értékesíthetik. Ezért a lengyelkirályság és a nagy földesurak hatalmasan meggazdagodtak.”

/ Transsylvanus császári küldött jelentése; 1546/

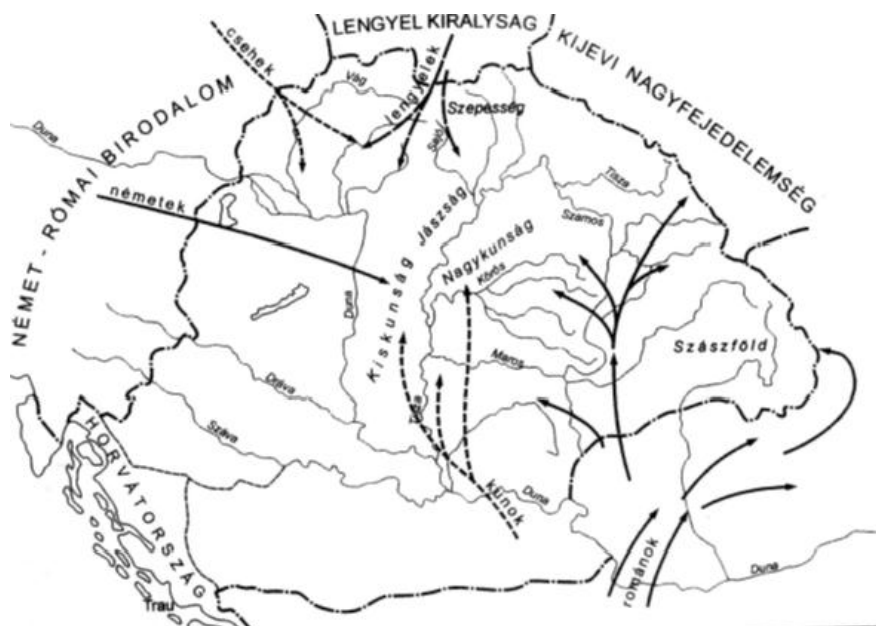
5. A feladat a tatárjárással kapcsolatos. Mutasd be a források és saját ismereteid alapján hogy mik voltak IV. Béla legfontosabb intézkedései a tatárjárás után! (7 pont)

„[...] A királyság életre keltésének feladata a 13. század valós állapotaiból kiinduló kormányzati politikát követelt. A tatárok újabb támadásától okkal rettegő országot a bénító félelem béklyóiból olyan gyakorlatias és céltudatos intézkedések sorával lehetett csak kiszabadítani, amelyek mindent a védelmi képesség erősítésének rendelték alá, és e cél jegyében az emberi és anyagi erőforrások gyarapítását, illetve minél jobb mozgósítását szolgálták.

[...] A tatárjárás katonai kudarca és az ország szétzilálódott állapotai gyökeres fordulatra készítettek egymás irányában mind a királyt, mind pedig a bárókat. IV. Béla kínosan ügyelt arra, hogy megosztó ellentétek előidézésével ne tántorítsa el maga mellől előkelőit[...] A bajokat tetézte, hogy a tatárok előli menekülés a túlélő lakosság nagy tömegeit kimozdította eredeti lakhelyéről, és nem feltétlenül volt kézenfekvő, hogy a veszedelem elmúltát követően mindenki oda igyekezzék visszaköltözni, ahol eddig élt.

[...] A régi várszervezet a maga birtokháttérrel még érintetlen állapotában sem volt elég teherbíró ahhoz, hogy kiindulópontja legyen egy efféle korszerűsítés kivitelezésének.”

/Szvák Gyula: A magyar középkor története/

Bevándorlások és letelepítések a tatárjárás után

6. A feladat I. István valláspolitikájával kapcsolatos. A források és saját ismereteid alapján mutasd be István egyházszerző tevékenységét a törvényei alapján! Válaszodban térj ki az egyház szerepére István államában! (16 pont)

„Ha valaki hús evésével megsérti a mindenki előtt ismeretes négy böjti időszakot, akkor egy héten át bezárva böjtljön. [...] Ha valaki pénteken, amelyet az egész kereszténység megtart, húst eszik, egy héten át sötétbe zárva böjtljön.”

/I. (Szent) István I. törvénykönyve/

„1. A király adományáról az egyháznak: Tíz falu építsen egy templomot, amelyet két telekkel s ugyanannyi rabszolgával lássanak el, lóval és kancával, hat ökörrel és két tehénnel, harminc aprómarhával. Ruhákról és oltártakarókról a király gondoskodjék, papról és könyvekről a püspök. [...] 18. A tizedről: Ha valakinek az Isten tizedt adott egy évben, a tizedik részt adja az Istennek, és ha valaki tizedét elrejt, kilenc részt fizessen. És ha valaki a püspöknek elkülönített tizedet meglopja, mint tolvajt ítélik meg, és az ebből eredő jóvátétel teljesen a püspöké legyen.”

/I. (Szent) István II. törvénykönyve/

A pannonhalmi apátság alapításának millenniumára kiadott emlékbélyeg (1996)

„Az esztergomi érsekség az 1001. áprilisi ravennai zsinaton született meg, ahol II. Szilveszter pápa és III. Ottó császár elfogadta István [...] kérését, hogy Magyarországon önálló egyháztartomány jöjjön létre saját érsekséggel, amely immár

független a német birodalmi egyháztól. Azért Esztergom lett a magyar egyház központja, mert ez a város számított a királyság székvárosának [...]"

/ Kristó Gyula: Szent István király/

- 7. Hunyadi Mátyást reneszánsz udvartartása kiépítésében dinasztia alapítási célja is vezérelte. Az ismereteid, a források és az atlasz segítségével röviden írd le, - hadi sikerein túl – milyen módon vívta ki a külföldiek elismerését! (7 pont)**

"[...] két boltíves termet találunk, az egyik görög könyvekkel volt tele, a melyeket részben Görögország szívéből, részben más keleti vidékről hordatott össze [...] . A másik belső terem őrizte a teljes latinitás kódexeit, az elemi dolgoktól kezdve egészen a tudományok csúcsáig, könyvtartó dobozokban és állványokon [...] rajta volt a tudományág és a tudományszakjelzés. [...] A könyvek nagy része selyemmel összefűzött pergamenből készült, és csatjaik aranyozott ezüstdől ragyogtak, hallottam az idősebbektől, hogy Mátyás király, amíg élt, mindig tartott vagy 30 festéshez értő íródeák szolgát."

Herkules-kút, a visegrádi palota udvarán

/ Oláh Miklós, esztergomi érsek Mátyás hagyatékáról/

„Apja a pápai követekkel való tárgyalásokon Mátyás latin nyelvtudására épített [...] Vitéz János és más tudósok kialakították benne a széleskörű érdeklődést, a tudományok és olvasmányok iránti fogékonyságot. [...] Mindig kedvelte és kereste – miként példaképe [...] Nagy Sándor – a tudós emberek társaságát.

/ Dr. Kéri Katalin, Mátyás neveltetéséről/

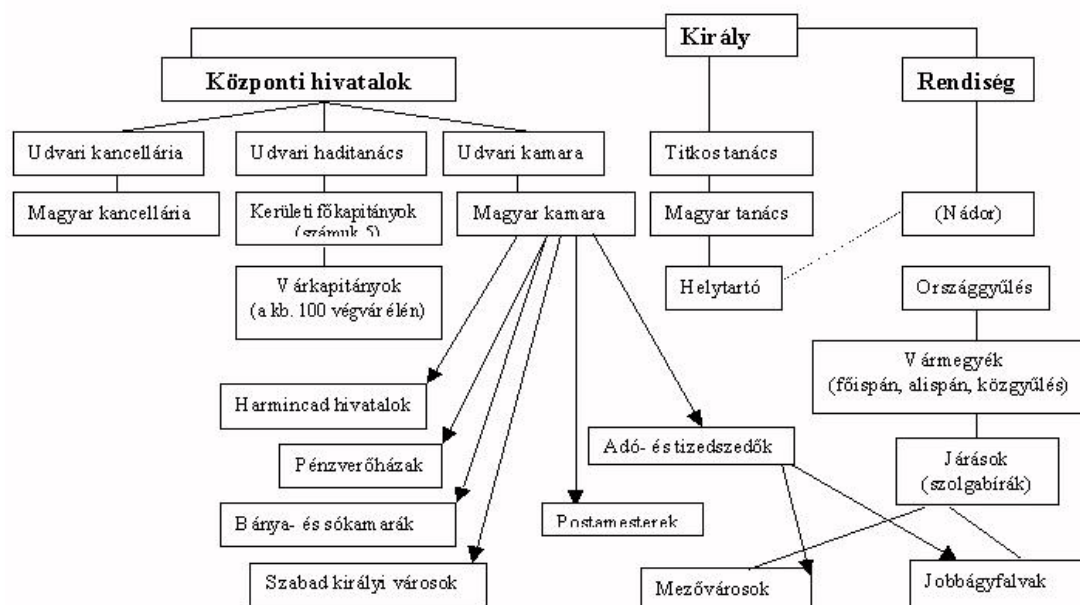
„Ám Beatrix érkezése nagyban csökkentette megközelíthetőségét és közvetlenségét. Nincs, aki ne csodálná jötekonyságát. Minden nemes mesterséget szívből támogatott, a legtávolabbi vidékeken is felkutatta a nagy tudományú embereket. [...] és ezekben éppúgy, mint hadviselésben, a többi királyokat túlszárnyalja. Magyarországot annyira felékesítette épületekkel, hogy csaknem utolérte az emlékekben dúskáló Németországot.”

/ Antonio Bonfini Mátyásról/

„[...] Mindenféle szorgalmasan kutatsz a legjobb szobrászok, bronzszobrászok és festők után és megparancsolod, hogy hozzád jöjjenek, mindenfelől odasereglenek a kertészek; összegyűjtenek a kőfaragásban és aranybányászatban jártasak, mindenütt márványt faragnak, hogy hatalmas műveket elássák!”

/ Antonio Bonfini Mátyásról/

- 8. Ez a feladat a három részre szakadt Magyarországról szól. A források és saját ismereteid alapján mutasd be a Királyi Magyarország berendezkedését. Válaszodban térj ki a Hódoltsággal és Erdéllyel való kapcsolatára is. (16 pont)**

Habsburg kormányzat Magyarországon

„A végvárrendszer fenntartásának óriási költségei miatt kevés pénz maradt a végvári katonaság zsoldjára, ezért sokszor akadozott a zsold kifizetése. A „se pénz, se posztó” mondás ezt fejezte ki. A végváriak ezért más jövedelemforrásra is rászorultak, részt vettek a mezőgazdaságban (föld- és szőlőművelés), illetve a marhakereskedelemben, sőt megszerezték a kocsmáltatás jogát is.”

/ Tankönyvi szöveg/

„Az ország karai és rendei azonfelül elhatározták, hogy a véghelyeknek a megerősítésére (ami kiválóan szükséges) az összes urak, nemesek és más birtokosok a jobbágyaikat, a mondott adóra nézve tett összeírás szerint hat napi ingyenmunkára (csak is az aratás és a szüret idejét véve ki) kibocsássák és kiküldjék, akik is [...] azokon a napokon át, folytonosan dolgozni tartoznak.”

/ Az 1557-es pozsonyi országgyűlés törvényeiből/

„[...] mint nemzetemnek, hazámnak igaz jóakarója, [...] intvén mind az erdélyieket és magyarországi híveinket az egymás közt való szép egyezsége, atyafiúi szeretetre. Az erdélyieket, hogy Magyarországtól, ha más fejedelemség alatt lesznek is, el ne szakadjanak. A magyarországiakat, hogy az erdélyieket el ne taszítsák, tartsák ő atyafiainak és ő véreknek, tagjoknak [...] Valameddig pedig a magyar korona ott fenn, nálunknál erősebb nemzetségnél a németnél lészen, és a magyar királyság is a németeken forog, mindenkor szükséges és hasznos egy magyar fejedelmet Erdélyben fenntartani, mert nekik javokra, oltalmokra lészen. Ha pedig Isten adná, hogy a magyar korona Magyarországon magyar kézhez kelne egy koronás királyság alá, úgy az erdélyieket is intjük: hogy attól nemhogy elszakadnának, vagy abban ellent tartanának, de sőt segéljék tehetségek szerint és egyenlő értelemről azon korona alá, a régi mód szerint, adják magokat.”

/ Bocskai István politikai végrendelete – 1606/

9. Az alábbi feladat a 1848-1849-es forradalom és szabadságharc nemzetközi hátterére vonatkozik. A források, az atlasz és saját tudásod segítségével válaszold meg, hogy miért volt kulcsfontosságú szerepe a nemzetközi folyamatoknak a magyar forradalom és szabadságharc kitörésében és bukásában! (7 pont)

„Az oszthatatlan és legszentebb Háromság nevében! felségeik Ausztria Császára, Poroszország Királya és Mindegyik Oroszország cárja azon nagy események következtében, melyek az utolsó három év lefolyását Európában jellemezték [...] Ünnepelesen kijelentik, hogy jelen rendelkezések egyetlen célja az, hogy nem vesznek más szabály gyanánt [...], mint ennek a szent vallásnak a parancsait [...]

I. A Szentírás azon pontjainak megfelelően, melyek minden embernek megparancsolják, hogy egymást testvériség köteléke által egyesítve, magukat honfitársaiknak tekintvén, egymásnak minden alkalommal és minden helyen segítséget és támogatást fognak nyújtani: alattvalóikkal és hadseregeikkel szemben családapáknak tekintik magukat; és őket a vallás, a béke és igazság védelmére lelkesítik.”
/A Szent Szövetség alapokmánya/

„A rendi államból kibontakozó új társadalom új kereteket jelölt ki magának, olyanokat, amelyek megfelelnek a demokratikus folyamatoknak és a törvényesség uralmának: a nemzetállamot. Nemzetnek a közös történelemmel és kultúrával rendelkező közösségeket nevezhetjük. Nemzetállam az a nemzet, amely saját, szuverén állammal rendelkezik. A nemzetállamhoz való ragaszkodás érzése pedig a nacionalizmus vagy hazafiasság, Ez az érzelem az utóbbi kétszáz év történelmének egyik meghatározó erejévé növekedett.”

/Hahner Péter: A nemzeti állam és a nacionalizmus/

10. A feladat a XVIII. századi demográfiai változásokkal kapcsolatos. A források és saját ismereteid alapján mutasd be Magyarország népességcsökkenésének okait, újratelepítésének folyamatát és annak demográfiai következményeit – kitekintésként térj ki a soknemzetiségűvé válásból fakadó jövőbeli problémákra! (16 pont)

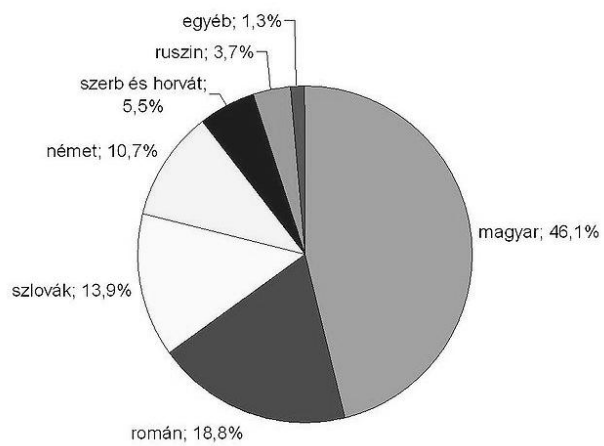
„A visszafoglaló háború végén [...] aligha lakhattak többen az [...] újra kiteljesedett Magyarországon 3,9 milliónál, ami egészében nem felelt meg többnek 12,10 főnyi népsűrűségnek négyzetkilométerenként. A Rákóczi-szabadságharc pusztításai és az 1708-tól elterjedő pestis az eredeti lakosság számát is csökkentette mintegy 3,8 millió főre.”

/Magyarország története 1686-1790/

A Magyar Királyság népességadatai, Horvátországgal együtt			
A XIII. században a tatárjárás előtti népességszám:	A XV. századra becsült népességszám:	A XVIII. század elejére becsült népesség, 1711-ben:	A XVIII. század végén, népszámlálások szerint:
2 millió fő	3,5 - 4 millió fő	4 millió fő	9,5 millió fő

„ Bécs számára a „Rákóczi-rebélió” után a megbízható, katolikus vallású német lakosság betelepítése különösen kívánatos megoldásnak ígérkezett. [...] A magyar földesurak vagy egyházi birtokok képviselői azok számára, akik vállalták a költözést, házat, földet és többféle kedvezményt helyeztek kilátásba. A telepes családok gyalog vagy kocsival jutottak el az ulmi vagy valamely más dunai kikötőig, ahol hajóra szálltak, és Ulmer Schachtelnak (magyarul ulmi skatulya) nevezett, bárkaszerű hajóikon elindultak Magyarország felé. Megérkezésük után a telepítő földesurak gondoskodtak róluk, akik különféle kedvezményekben részesítették őket. Ez általában három év teljes és újabb három év részleges adómentességet, ingyenes házhelyet és telket valamint általában ingyenes épület- és tüzelőfa biztos.”

/Mészáros Ádám: Egy Buda-vidéki sváb család útja/

Etnikai arányok a XVIII. század végén

Különböző felekezetű és etnikumú népek a Kárpát-medencében